Qabul qilindi: 2-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 7-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 14-oktabr 2026-yil

QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINI MODERNIZATSIYALASHDA BANK KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Ikramov Elyor Baxramovich

Markaziy bank Korporativ muvozanat xizmati Yoshlarga oid davlat siyosati va sport sohasini muvofiqlashtirish bo‘limi boshlig‘i

E-mail: Elbahramov@gmail.com

ASSESSING THE EFFICIENCY OF BANK LOANS USED FOR THE MODERNIZATION OF BUILDING MATERIALS INDUSTRY ENTERPRISES

Ikramov Elyor Bakhramovich

Head of the Division for Coordination of State Youth Policy and Sports, Corporate Balance Service, Central Bank of the Republic of Uzbekistan

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БАНКОВСКИХ КРЕДИТОВ ПРИ МОДЕРНИЗАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ

Икрамов Элёр Бахрамович

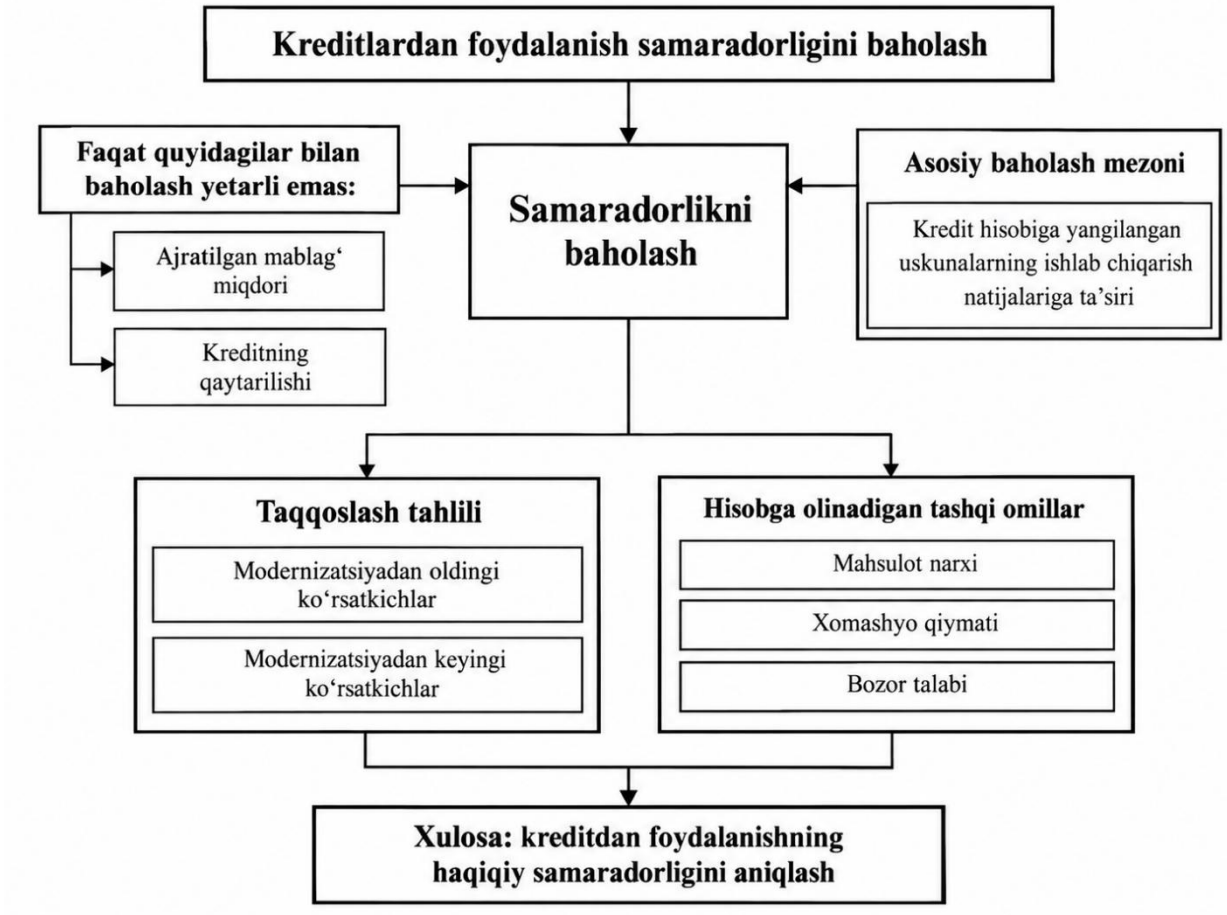
Начальник отдела координации государственной молодёжной политики и сферы спорта Службы корпоративного баланса Центрального банка Республики Узбекистан

Qurilish materiallari sanoatini tubdan takomillashtirish va jadal rivojlantirishga qaratilgan qarorlarda tarmoq korxonalarini texnik qayta jihozlash, ishlab chiqarishga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda investitsiya loyihalarini moliyalashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1; 2]. Bu vazifalarni bajarishda tijorat banklari kreditlari korxonalar uchun asosiy tashqi moliyalashtirish manbalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Qurilish materiallari sanoati korxonalarini modernizatsiyalash ishlab chiqarish uskunalarini yangilash, texnologik jarayonlarni takomillashtirish va resurslardan samarali

foydalanishni ta’minlash bilan bog‘liq. Ushbu jarayonni bank kreditlari hisobiga amalga oshirish korxonaga ishlab chiqarishni kengaytirish imkonini beradi. Shu bilan birga, qarz mablag‘larini qaytarish va foiz to‘lovlarini qoplash majburiyati modernizatsiya loyihasining iqtisodiy natijalarini oldindan baholashni talab qiladi [3].

Kreditlardan foydalanish samaradorligini faqat ajratilgan mablag‘ miqdori yoki kreditning qaytarilishi bilan baholash yetarli emas. Baholashda kredit hisobiga yangilangan uskunalarning ishlab chiqarish natijalariga ta’siri aniqlanishi lozim. Bunda korxonaning modernizatsiyadan oldingi va keyingi ko‘rsatkichlarini taqqoslash, shuningdek, mahsulot narxi, xomashyo qiymati va bozor talabidagi o‘zgarishlarni hisobga olish muhimdir [4].

1-rasm. Kredit mablag‘laridan foydalanish samaradorligini baholashning asosiy yo‘nalishlari

Mazkur tezisda baholashni uch yo‘nalishda amalga oshirish taklif etiladi. Birinchi yo‘nalish ishlab chiqarish natijalarini qamrab oladi. Unda ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish darajasi, mahsulot hajmi, mehnat unumdorligi va yaroqsiz mahsulot ulushining

o‘zgarishi o‘rganiladi. Bu ko‘rsatkichlar yangi uskunaning amaliy ishlab chiqarish imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Ikkinchi yo‘nalish xarajatlar samaradorligini baholashga qaratiladi. Bunda mahsulot birligiga sarflanadigan energiya, xomashyo, mehnat va texnik xizmat xarajatlari tahlil qilinadi. Taqqoslashda bir xil turdagi mahsulot va o‘zaro mos hisoblash shartlaridan foydalanish zarur. Aks holda, mahsulot tarkibining o‘zgarishi modernizatsiya natijasi sifatida noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin.

Uchinchi yo‘nalishda modernizatsiya loyihasining moliyaviy natijadorligi baholanadi. Kredit foizlari va boshqa moliyalashtirish xarajatlari, loyihaning qoplanish muddati hamda qarz to‘lovlarini qoplash uchun mavjud pul oqimi hisobga olinadi. Kreditning asosiy summasi foyda hisobida xarajat sifatida talqin qilinmaydi, biroq uning qaytarilishi pul oqimlari tahlilida alohida aks ettiriladi [5; 6].

Baholash jarayonida uskuna sotib olingan vaqt bilan uning to‘liq quvvatda ishlay boshlagan vaqtini farqlash lozim. Uskunani o‘rnatish, sinovdan o‘tkazish va xodimlarni tayyorlash davrida korxona hali rejalashtirilgan daromadga erishmasligi mumkin. Shu sababli samaradorlikni loyiha bosqichlari bo‘yicha kuzatish tavsiya etiladi.

Xulosa

1. Kredit hisobiga amalga oshirilgan modernizatsiya samaradorligini faqat ajratilgan mablag‘ hajmi yoki qarzning o‘z vaqtida qaytarilishi bilan o‘lchash yetarli emas; baholash yangilangan uskunalarning ishlab chiqarish natijalariga ta’sirini ham qamrab olishi lozim.

2. Taklif etilgan yondashuv ishlab chiqarish natijalari, xarajatlar tejamkorligi va pul oqimlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni yagona baholash tizimiga birlashtiradi; taqqoslash bir xil turdagi mahsulot va o‘zaro mos hisoblash shartlari asosida olib boriladi.

3. Uskuna xarid qilingan va to‘liq quvvatda ishlay boshlagan davrlarni farqlab, samaradorlikni loyiha bosqichlari bo‘yicha kuzatish kredit hisobiga amalga oshirilgan modernizatsiyaning iqtisodiy natijalarini aniqlash va keyingi investitsiya qarorlarini asoslashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Qurilish materiallari sanoatini tubdan

takomillashtirish va kompleks rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4198-son Qarori (20.02.2019). – https://lex.uz/docs/4207838

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Qurilish materiallari sanoatini jadal rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4335-son Qarori (23.05.2019). – https://lex.uz/docs/-4351738

3. “O‘zsanoatqurilishbank” ATB (2021). Sement ishlab chiqarish bo‘yicha amaliy uslubiy qo‘llanma. – Toshkent. – https://www.sqb.uz/upload/iblock/SEMENT_FINAL_PRINT_compressed.pdf

4. Behrens W., Hawranek P.M. (1991). Manual for the Preparation of Industrial Feasibility Studies. – Vienna: UNIDO.

5. Brealey R.A., Myers S.C., Allen F. (2020). Principles of Corporate Finance. 13th ed. – New York: McGraw-Hill Education.

6. Damodaran A. (2014). Applied Corporate Finance. 4th ed. – Hoboken: Wiley.

